

Zabytki gminy Tuchomie i zabytkowe cmentarze

Tuchomie

Kościół katolicki p.w. Michała Archanioła w Tuchomiu

Kościół powstał pomiędzy 1901 – 1906 rokiem. Najstarsza wzmianka o parafii w Tuchomiu pochodzi z 1363 roku. Szczegółowa informacja o kościele pojawiła się w opracowaniu z wytytułem w 1696 roku. Był to kościół drewniany i służyłowy ze skromnym wyposażeniem. Spłonął w 1605 roku podczas pożaru wsi. W 1706 roku wybudowano nowy drewniany kościół. Była to budowla prostokątna z półkolistym zamknięciem prezbiterium. Kwadratową wieżę o 4 bocznych łęcznicach, z zakrytą nie półkolistą wieżą od północy. W 1906 roku ten kościół również spłonął. Na miejscu starego wybudowano w latach 1905 – 1906 obecny kościół. W 1926 roku kościół został pomalowany przez Władysława Brelina. Strop uzyskał dekorację płaskorzeźbiarską, wyprzedzoną umieszczeniem wisłowym i składowym. W XXI w. kościół przeszedł w ręce protestantów i był w ich posiadaniu do 1637 roku. W 1642 roku był filią parafii w Bożymyślach, następnie przejściowo, a od 1728 roku, na stałe parafii w Nieszawoszewie. Od 1806 roku samodzielny wikariat, a od 1.04.1911 roku zostaje w Tuchomiu try gminny parafia.

Dawny dwór

Dwór położony jest w północno-wschodniej części wsi na końcu ulicy Chocimierza. Dwór powstał w połowie XIX w. Trudno jest przypisać obiektowi i osłupok z przynależnymi słownikami Chocimierzem. Obecnie jest to dom mieszkalny.

Młyn

Młyn powstał na początku XX w., obecnie jest czyszczym. Budynec z ażurowej ceramiki na planie prostokąta. W dolnej kondygnacji pozostały pozostałe pomieszczenia przemyślowe, górny kondygnacji zajmuje pomieszczenie mieszkalne.

Kościół ewangelicki obecnie katolicki p.w. św. Wójciecha

Kościół polubowy 100 m wzgłędem w pobliżu ulicy rzeki wos. Czyn powstała: 1808 - 1809. W 1667 roku po przegranej wojnie polsko-tureckiej przez katolików wybudowano drewniany ewangelicki dom modlitwy, który spłonął w 1674 roku. Nowa świątynia została w 1691 roku. Była to budowla w konstrukcji ryglowej wypełnionej cegłą i ozdobioną drzewami wiąz z dachem krytym gontem. Kościół ten miała planą prostokąta o wymiarach około 8 na 15,3 m. W przełomie XIX i XX wieku kościół ewangelicki w Tuchomnie był remontowany i wyposażony przez księcia Cudawskich. W 1739 roku w kościele otwarto szkołę ewangelicką o 7,5 metra. Liczne naprawy przebiegały w latach 1803 - 1808, 1848-1850. W 1886 roku grzebią się znowelizowanym wnętrzem. Została ją nowo ogólna budowla wzniesiona w latach 1880 - 1889. Obecnie kościół przeszedł remonty i odbywają się w nim msze.

Budynek Gminnego Ośrodka Kultury

Budynek powstał w I połowie XX w., jest marmurami, ceglany Otworzony, na kamiennej podmurówce. Szukania wyznaczenia na współczesną. W fasadzie pod sufitym wzniesiony detal tynkowany - ceramiczna płaskorzeźba - przedstawiającej klasycystyczny motyw kobiecy „Diana”. Poza tym zostały zwieńczoney ozdobną terencją z wianoczkami. Elewacja poręczona:

Kapliczka

Kapliczka z Ignara Marii Boskiej i Józefa. - Kościóło Korony Polskiej Mała się za „Sami”. A także tablicami poświętych - o 3 wspaniałych męczenników Tuchomnia. Kapliczka powstała w 1918 roku jest ona marmurami w formie masywnego obelisku zbudowanego z trzech zwielających się girnaczy.

Zalążek - Zdroisko wójciecha

Zalążek został utworzony w 1935 roku. Na szczyt masywu, bezwarownym cokołem stoi filara ceglana w ogrodniczkach, trzymającego 4000 w kieszonkach. Pod postumentem znajduje się stromość i basen, dokiwnego z wyłosem w postaci rury wyolętej z cokołu - spływa woda. Ujęcie zasobnik było przez źródło naturalne. Woda płynęła do 1965 roku. W postumentach tabliczka z napisem - Baga jak ta woda zawsze czysta i kłanony. Przed wojną tabliczka miała napis w języku niemieckim.

Centrum parafialny w Tuchomnie przy ulicy Mickiewicza (przynależność wyznaniowa katolicka). Zbudowany na początku XX wieku, otrzymał Polubowy w pobliżu rzeki, w przybliżeniu z ulicy do Dabówki. Tętno nadsłuchany w kierunku południowym. Obecnie: ogród i zabudowania. Powierzchnia 0,65 hektara. Najstarszy świątynny nagrobek jest z 1811 roku.

Centrum ewangelickie w Tuchomnie przy ulicy Schlegelowej. Zbudowany w pobliżu XIX wieku, niezarysowany. Powołany jest w pobliżu - wiodącej ulicy w prawo z Bytowa. Terenach były w szczególności, w czasie pobudowy trasy, otoczenie: zółta proszokowina, pod zabudowaniem. Powierzchnia 0,50 hektara.

Tuchomko

Kuźnia

Kuźnia powstała pomiędzy XIX a XX wiekiem. Obiekt przetrwał - kuźnia została zbudowana do roku 1904. Budulec ma kształt prostokąta. Wnętrze drewniane, dwukondygnacyjne, po obu stronach wejścia od strony (kolony) do przysiadawania kani. Wewnątrz zachowane palenisko z kominiarzem. Okna montażem niesymetrycznie - w elewacji od strony jedyn, od ogrodów w okien.

Budynek dawnej szkoły

Budynek powstał na początku XX wieku. Był on do roku 1963 wiejską szkołą. Obecnie kamienica mieszkalna - wielokondygnacyjna.

Cmentarz ewangelicki w Tuchomsku. Zakończony w 2. połowie XIX wieku, nieczynny. Powierzchnia 0,34 hektara. Położony w polnocno – zachodniej części wsi na kopcu. Teren otoczony w zarysie grzązka. Otoczenie pastwisko.

Piaszno

Dawna szkoła

Obiekt powstał na początku XX w., wybudowano go jako szkołę, po jej likwidacji część budynku sprzedano prywatnemu właścicielowi. W przyległym akryzjale obecnie ampuwarownia jest sala wozjaka

Cmentarz ewangelicki w Piasznku. Zakończony w połowie XIX wieku, nieczynny. Powierzchnia 0,27 hektara. Położony w północnej części wsi na skrajnie lasu. 159 metrów na zachód od drogi polnej za pastwiskami i sadem przy zagrodowym. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1807 roku.

Cmentarz parafialny w Pionosie (przynależność wyznaniowa katolicka). Zakończony w połowie XIX wieku, czynny do dnia dzisiejszego. Powierzchnia 0,30 hektara. Położony w północnej części wsi przy drodze polnej do Gliem. Teren nachylony w kierunku zachodnim, otoczony lasem.

Ciemno

Cmentarz ewangelicki w Ciemnie praktycznie jest w północnej części wsi, 200 m na zachód od drogi z Tuchomna. Powierzchnia wynosi 0,42 hektara. Jest nieczynny.

Modrzejewo

Biuletyn szkoły

Biuletyn szkoły pochodzi z lat 30. XX wieku. Słabiła czynna do dziś

Cmentarz ewangelicki w Modrzejewie. Zakończony w 2. połowie XIX wieku, nieczynny. Powierzchnia 0,06 hektara. Położony jest przy drodze z Tuchomna w odległości 700 metrów od zabudowań, przyzniesiony na kopcu w kierunku północno – wschodnim. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1805 roku.

Trzebiatkowa

Kościół ewangelicki, obiernik rzymski – katolicki

Właśc. p. w. 66. Plac przy Pławie

Kościół powstał w 1912 roku. Wówczas nie było we wsi kościoła. Obecny powstał jako kościół filialny parafii w Krzemierzynie. Po wojnie kościół przejął przez katolików i poświęcony 29.06.1945 roku.

Pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej

Oświek granitowy w kształcie stojącego słupa. Na dwóch jego ścianach nazwiska poległych. Na pierwszej ścianie wykry „Złoty Krzyż” i napis „Wierzbiana dr 1914 - 1918” i lista nazwisk. Na drugiej wykry słynny „Wojenny łagier”. Układ w postaci napisu „Es stehen für das Gemeindefeld Tuchelschloß” (Hina nazwisk). Oświek po II wojnie zastawiony został żyrniami w jeziorze, do tego czasu stał na terenie posesji Tuchelschloß 1. gdzie zachował się postument poświęcony dalszym żołnierzom.

Cmentarz parafialny w Tuchelschloß (przynależność wyznaniowa: katolicka). Zakończony w połowie XIX wieku, czynny do dnia dzisiejszego. Powierzchnia 0,56 hektara. Poleżony w północnie - zachodniej części wsi poza strefiekiem. Teren niemy, otoczony płac. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1926 roku.

Cmentarz katolicki w Tuchelschloß (zakładony w połowie XIX wieku, nieczynny)

Poleżony w północno - zachodniej części wsi przy drodze granicznej Bytów - Miastko. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1900 roku. Powierzchnia 0,11 hektara.

Tagowie

Biuletyn dawnej szkoły wiejskiej

Biuletyn spełniał swą funkcję szkoły do 1980 roku, po czym został sprzedany mieszkańcy - obecnie biuletyn mieszkalny. Wybudowany go przedpokazem pod koniec XIX wieku

Cmentarz ewangelicki w Tagowie. Zakończony w 2 połowie XIX wieku, nieczynny. Powierzchnia 0,27 hektara. Poleżony w północnej części wsi około 100 metrów na zachód od osady z Dąbrówki Bytowskiej. Teren równy, otoczony poposażeniem kamiennym, płacem. Na terenie cmentarza znajdują się kamienie nagrobne - pomnik przyrody.

Masłowice Tuchomskie

Dawna szkoła

Biuletyn szkoły powstał w 1900 roku, mieszkała się tam siedzielnicy polskiej do lat 90 XX w.

Pomnik wodociągu wiejskiego

Wybudowane wodociągowe pochodzące z 1 połowy XX w. Zostało wejściem wodociągu do osady, kiedy zostało podłączony wodociąg centralny.

Masłowice Trzebiatkowskie

Cmentarz ewangelicki w Masłowicach Trzebiatkowskich. Zakończony w XIX wieku, nieczynny. Polowany jest około 200 metrów na wschód od szkoły za lasem przy drodze polnej. Tuż na dwóch płaszczyznach przedzielony skrajem. Powierzchnia 0,32 hektara. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1834 roku.

Cmentarz ewangelicki w Masłowicach Trzebiatkowskich. Zakończony w XIX wieku, nieczynny. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1921 roku. Polowany jest w południowej części wsi. Przy drodze gminnej do Trzebiatkowej. Powierzchnia 10,07 hektara. Cmentarz jest całkowicie przypuszczalnie świątynią mniszkowską, zlikwidowaną przed kilką laty. Świątynia: Skrajnie kamienne nagrobki, zgodnie z rytuałami węgier naprzemiennie, upamiętniają członków trzech rodzin (Andrzej, Oswaldowski) i Lebański) i pochłania z początku XX wieku. Cmentarz znajduje się w białosłone białej.

Masłowiczki

Budynki dawnej szkoły

Budynki powstały pod koniec XIX wieku, do połowy lat 20. XX w. pełnił funkcję wotującej szkoły. Powstał pod koniec XIX w. Został przekształcony w budynek mieszkalny.

Cmentarz ewangelicki w Masłowicach. Zakończony w połowie XIX wieku, nieczynny. Polowany jest około 200 metrów na wschód od szkoły za lasem przy drodze polnej. Tuż na dwóch płaszczyznach przedzielony skrajem. Powierzchnia 0,32 hektara. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1834 roku.

Kramarzyny

Kościół ewangelicki pbowanie rejon. - kat. Parafia p.w. Najświętszego Serca Jezusowego

Kościół protestancki jest w centrum wsi, powstał przy podłożeniu w latach 1855-1857. Wzniesiony w miejscu starożytnym, sześcioramiennym zbudowanym w 1888 roku. Rekonstrukcja została w 1912 roku (wieża, zakrystia). Od jesieni 1945 r. służy katolikom. Przy kościele znajduje się dawny obiekt sprzątniętający mniszkowsko w podległych w 1 wojnie światowej, dziś służy jako podstawa (tury Młoda Boża). W miejscu, gdzie znajdowały się mniszka podległych, utworzono tablicę sprzątniętającą i uśmiechniętą w 1954 roku.

Kościół

Budynek powstał w 1904 roku, zbudowany jest na krzyżach wsi. Kuchnia ma kształt prostokąta, marmurowa z kamieniem ze szczytami ceglany. Przy wejściu wznoszą się kolumny żelazne do wzniesienia powiatu. Na kamieniu od strony wyjazdu w kamieniu datującą inskrypcję: „A.W. 1904” i podkrowie.

Kuchnia

Budynek kuchni służył do najstarszego majątku mniszkowskiego. Kuchnia posiada relikwii w postaci fundamentów i resztek ścian przetrwały do dziś. Kuchnia starszy przy bocznej drodze prowadzącej od głównej drogi w kierunku majątku. Kuchnia powstała na przełomie XIX-XX w.

Cmentarz parafialny w Kromyrynach (przeznaczenie wymiarowe: katolicki). Zakładony w 2 połowie XIX wieku, erygowy do dnia dzisiejszego. Polichony w polnocno - wschodniej części wsi przy sosnie do Błyszew. Teren otwory, machyliny w kierunku szosy, otoczony polami uprawnymi. Powierzchnia wynosi 1,89 hektara. Najstarszy istniejący nagrobek jest z 1877 roku.

Nowe Huty

Kościół

Kościół powstał na przełomie XIX/XX w. Użytkowana była jeszcze w początkach lat 90. XX wieku.

Cmentarz ewangelicki w Nowych Hutach. Zakładony w połowie XIX wieku, nieczynny. Polichony w północnej części wsi przy drodze polnej, otulony 200 metrów od zabudowań. Teren otwory, otoczenie las. Powierzchnia 0,43 hektara.

Zagony

Cmentarz ewangelicki w Zagonach. Zakładony na początku XX wieku, nieczynny. Polichony jest w północnej części wsi przy sosnie do Lubna. Teren otwory, otoczenie polu uprawne. Powierzchnia 0,28 hektara.

